

РЕЗУЛТАТИ ПРИМЕНЕ РЕЗОЛУЦИЈЕ 1325 САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

др Биљана Стојковић*

Ради примене антидискриминационих политика и политике родне равноправности, Влада Републике Србије усвојила је, 2010. године, Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015), у којем се разрађују мере и активности које су усмерене на унапређење положаја жена у друштву, а посебно у сектору безбедности. Након безмало четворогодишњег искуства у примени овог плана, у раду су анализирани остварени резултати у Републици Србији, са посебним освртом на сагледавање могућности за размену добрих пракси и искустава у земљи и региону. У наведеном контексту, анализира се знатно повећање заступљености жена у систему безбедности у Републици Србији, а посебно у оперативним саставима, као и повећање њихове заступљености на руководећим дужностима у Министарству одбране и Војсци Србије, Министарству унутрашњих послова, Управи царина Министарства финансија, Управи за извршење кривичних санкција Министарства правде и у Безбедносно-информативној агенцији, као и делотворност информативних кампања које се спроводе у јавности ради јачања поверења жена у цивилном друштву у односу на мере које се предузимају у органима државне управе у осигурању њихове безбедности и заштите.

С обзиром на декларисану потребу за превазилажењем родних стереотипа у друштву, у раду је дат осврт на све активнију улогу жена из Републике Србије, као чувара мира и безбедности у земљи, али и у цивилним мисијама Европске уније и у мисијама за очување мира и безбедности у свету под окриљем Организације Уједињених нација.

* Ауторка ради у Управи за стратегијско планирање МО

Влада Републике Србије је поводом десетогодишњице од усвајања Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност израдила и усвојила акциони план за имплементацију поменуте резолуције. Овај документ припада средњорочним акционим плановима и представља основ за уградњу стандарда из међународних и домаћих докумената који се односе на родну равноправност, забрану дискриминације, спречавање ратних злочина и насиља над децом и женама и подстиче повећање учешћа жена у одлучивању о миру и безбедности, решавању конфликта, постконфликтних ситуација и веће учешће жена у мултинационалним операцијама. Национални акциони план (у даљем тексту: НАП) Републике Србије за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност (2010–2015), који је Влада Републике Србије усвојила 24. децембра 2010. године, ступио је на снагу објављивањем у „Службеном гласнику РС”, 30. децембра 2010. године и успешно се примењује већ четири године.¹

Слика 1. Расправа у Народној скупштини о нацрту НАП 2010.

¹ Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015) „Службени гласник РС”, број 102/10, Београд, 2010.

Тежишна метода у истраживању, које је претходило овом раду, је сте анализа. У истраживању је коришћено укупно 206 докумената и то 123 јединице из примарних извора података и 83 јединице из секундарних извора података. У оквиру наведеног, на основу анализе садржаја 40 домаћих докумената, разматрају се нормативне, стратегијске и акционе основе за превазилажење постојећих родних стереотипа и за унапређење положаја жена у области одбране и безбедности. Поред тога, износе се и резултати родне анализе спроведене у Министарству одбране и Војсци Србије (у даљем тексту: МО и ВС) у периоду спровођења НАП-а, од 2010. до 2013. године, која је реализована уз помоћ 74 родна индикатора.² Такође, у раду се саопштавају и резултати упоредне родне анализе, сачињене на основу извештаја аналитичких група и истраживачких тимова формираних у појединим органима државне управе у систему безбедности за праћење спровођења НАП-а за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност (у даљем тексту: Резолуција 1325 СБ УН), као и Политичког савета Владе и Мултисекторског координационог тела Владе за спровођење НАП-а, који представљају основ за сублиминирани закључак о постојању системског и акционог приступа државе наведеном проблему.

Полазне основе за израду Националног акционог плана

Резолуција 1325 СБ УН једногласно је усвојена 31. октобра 2000. године. То је једна од најважнијих резолуција УН у области мира и безбедносне политике и у сагласности је са претходно донетим конвенцијама које се односе на жене, мир и безбедност. Ради спровођења поменуте резолуције, Савет безбедности УН је 2002. године подстакао земље чланице да развију стратегије и акционе планове, а у извештају Генералног секретара УН из октобра 2004. године наводе се и оперативне смернице за спровођење Резолуције 1325 СБ УН у пракси.

На иницијативу више организација цивилног друштва, одлуком Владе Републике Србије од 24. јуна 2010. године образована је мултисекторска Радна група за израду Националног акционог плана Републике Србије за примену Резолуције 1325 СБ УН у којој су одређени

² Стојковић Биљана, *Индикатори за утврђивање положаја жена у сектору безбедности Републике Србије*, часопис „Безбедност Западног Балкана“, тема броја: „Род и сектор безбедности“, Београдски центар за безбедносну политику, година 6, број 19, Београд, јануар–април 2011. године, стр. 79–96.

носиоци израде овог плана у 12 надлежних министарстава/управа/агенција Владе. Наведеном одлуком Министарство одбране је одређено за пружање стручне и административно-техничке подршке Радној групи Владе, ради чега је формиран Радни тим МО и ВС за израду НАП-а, који је убрзо проширен и представницима осталих надлежних министарстава.³

Нацрт НАП-а за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015), након што га је израдила и усвојила Радна група Владе, стављен је на јавну расправу која је спроведена од 27. октобра до 16. новембра 2010. године. У оквиру ове расправе нацрт НАП-а је објављен на сајту Министарства одбране и достављен службеном преписком на разматрање органима државне управе из чијег су делокруга била питања која су обухваћена нацртом тог документа.⁴ Поред тога, Нацрт НАП-а разматран је и у јавним дебатама, попут расправе одржане у Народној скупштини Републике Србије 16. новембра 2010. године и на Међународној конференцији одржаној у Београду од 13. до 15. октобра 2010. године, што је допринело усаглашавању ставова у погледу садржаја и примене тог плана представника органа државне управе и организација цивилног друштва, али и међународној афирмацији националних решења садржаних у поменутом плану. Један број примедба из јавне расправе, које су се непосредно односиле на садржај овог документа, а пре свега добијених од Заштитника грађана и из организација цивилног друштва, уважен је и уврштен у Предлог наведеног документа, који је касније усвојен на седници Владе Републике Србије.

Треба истаћи да је током израде садржај Националног акционог плана усклађен и са садржајем око 40 домаћих нормативних и стратегијских документа, полазећи од Устава Републике Србије и начела које се односе на једнакост и равноправност људи садржаних у њему,⁵ пре-

³ Ауторка овог текста била је координаторка Радног тима МО и ВС, задуженог за израду *Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015), а касније и руководица Аналитичке групе МО и ВС за праћење његовог спровођења у МО и ВС.*

⁴ Тачније, достављен је: Министарству рада и социјалне политике – Управи за родну равноправност, Министарству спољних послова, Министарству за државну управу и локалну самоуправу, Министарству за људска и мањинска права, Министарству финансија – Управи царина, Министарству просвете, Министарству унутрашњих послова, Безбедносно-информативној агенцији, Министарству правде, Министарству културе, Министарству за Косово и Метохију, Одбору за равноправност полова Народној скупштини Републике Србије, Савету за равноправност полова Владе Републике Србије, Поверенику за заштиту равноправности, Заштитнику грађана и Републичком заводу за статистику.

ко нормативних одредаба садржаних у сету тзв. антидискриминационих закона, до опредељења садржаних у *Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2009. до 2015. године*⁶. Овај план је усклађен и са садржајем знатног броја међународних конвенција и резолуција, од којих је најзначајнија *Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW)*⁷. Такође, остварена је анализа садржаја око 16 страних акционих планова за примену Резолуције 1325 СБ УН, усвојених у страним земљама или у оквиру појединих међународних организација, попут Организације за европску безбедност и сарадњу (OSCE)⁸ и сл.

Посебан куриозитет представља чињеница да је Република Србија, као потенцијална чланица Европске уније (ЕУ), приликом израде свог документа узела у разматрање и садржај *Стратегије ЕУ за равноправност жена и мушкараца 2010–2015. године*, као и *План активности за спровођење Стратегије ЕУ за равноправност жена и мушкараца 2010–2015. године*, који су усвојени у септембру 2010. године, дакле у време израде домаћег акционог плана. Имајући у виду да се у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике Европске уније (CSDP), родна перспектива мисије ЕУ остварује и присуством једног/једне или неколико саветника/саветница за родну равноправност у свим цивилним и војним мисијама, НАП је предвидео увођење такве нове дужности у праксу Републике Србије и пре формалног проширења преговарачког процеса и на област безбедности, у најширем смислу. Данас је Република Србија једна од малобројних земаља у региону која се може похвалити да, након националних обука реализованих у Центру за мировне операције Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије и учешћа њених држављана на едукацијама у центрима за обуку у иностранству, нпр. у центрима за обуку за учешће у мултинационалним операцијама у Шведској (SWEDINT) и у Сарајеву, у Босни и Херцеговини, у периоду од 2011. до 2013. године, има више од 90 лица из Министарства одбране, Министарства унутрашњих послова и из академске заједнице са сертифи-

⁵ Начело једнакости и забрана дискриминације зајамчени су чланом 21. Устава Републике Србије (*Устав Републике Србије „Службени гласник РС”, бр. 98/06, Београд, 2006*).

⁶ *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2009. до 2015. године*, „Службени гласник РС”, број 115/09, Београд, 2009.

⁷ *Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW)*, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 11/1981.

⁸ Акциони план ОЕБС-а из 2004. за унапређење равноправности полова, ОЕБС – Решење број 14/04, Министарско веће, Софија, 2004.

катом о оспособљености за обављање таквих дужности у мултинационалним операцијама у наредном периоду.

Слика 2. Жене у униформи у расправи о нацрту НАП 2010

Такође, приликом израде и примене Националног акционог плана, имало се у виду да је НАТО у септембру 2009. године донео Директиву (Bi-SC Directive 40-1)⁹ којом се све чланице Партнерства за мир (PfP), чији је члан и Република Србија, упућују на уградњу препорука из Резолуције 1325 СБ УН. Након доношења Националног акционог плана, Република Србија је кроз Процес планирања и прегледа (PARP) у оквиру Партнерства за мир, током 2012. године, прихватила да се један од циљева партнерства односи на родну перспективу (Gender Perspectives). Документи Процена PARP 2013. и Циљеви партнерства 2012. за Републику Србију (међу којима је и циљ који се односи на родну перспективу) усвојени су 21. октобра 2013. године. У првој половини 2014. године, у оквиру НАТО-а интензиван је процес израде Нацрта акционог плана за примену Резолуције 1325, у оквиру којег су сагледана и искуства Републике Србије.

⁹ Bi-SC Directive 40-1, *Integrating UNSCR 1325 and Gender Perspectives in the NATO Command Structure Including Measures for Protection during Armed Conflict*, NATO, September 2009.

С обзиром на чињеницу да у Републици Србији постоји више нормативних, стратегијских и планских докумената којима је обухваћена заштита жена, забрана дискриминације и родна равноправност, НАП за примену Резолуције 1325 СБ УН је фокусиран на унапређење положаја жена у сектору безбедности и на заштиту људских права жена у мултинационалним операцијама, конфликтним и постконфликтним ситуацијама.

Родна анализа у Министарству одбране

Не улазећи овом приликом у детаље обимног истраживачког процеса који је претходио изради и усвајању НАП-а, треба споменути да су 2010. године дефинисани циљеви и задаци акционог истраживања, изабране методе и индикатори истраживања, у чему су представници МО и ВС дали значајан допринос.¹⁰ У вези с тим, треба истаћи да је примена родне анализе, као тежишне методе у истраживању положаја жена у сектору безбедности у Републици Србији подразумевала проучавање разлика у условима, потребама, заступљености, доступности извора развоја, контроли средстава, моћи и одлучивања од стране жена и мушкараца у сектору безбедности, па самим тим и у МО и ВС. Резултат примене родне анализе у 2010. години било је сазнање да жене у Републици Србији чине 51,36% од укупног броја становника са тенденцијом сталног повећања¹¹, као и да заступљеност жена у сектору безбедности износи 27,40 % од укупног броја запослених у том сектору, што је проценат заступљености жена на нивоу неких развијених земаља света.

У априлу 2011. године у Управи за стратегијско планирање МО је извршено мапирање процеса и друга по реду родна анализа, на ограниченом узорку. Циљ мапирања процеса је био стварање увида у то какве су потребе за ресурсима, односно извођење закључка које би организационе јединице МО и ВС требало да буду носиоци појединих активности садржаних у НАП-у до 2015. године. На основу добијених резултата, формулисана је *Одлука о спровођењу мера из*

¹⁰ Видети опширније у: Stojkovic Biljana, *Introduction of gender perspective to Security Sector Reform in the Republic of Serbia*, Зборник радова са Четврте међународне мултидисциплинарне, научно-стручне конференције „EUROBRAND”, Република Румунија и Република Србија, под покровитељством Европске уније, Темишвар–Вршац, од 9. до 11. децембра 2011. године, стр. 227–238.

¹¹ *Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015)* „Службени гласник РС”, број 102/10, Београд, 2010, стр. 28.

делокруга Министарства одбране и Војске Србије утврђених Националним акционим планом за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији. Наведену одлуку, која представља кључни документ за почетак примене НАП-а, донео је министар одбране 18. маја 2011. године. Истовремено, на основу приоритета, формулисан је и усвојен и *План активности за 2011. годину за спровођење НАП-а из надлежности МО и ВС*, а након тога су на годишњем нивоу доношени планови и за 2012, 2013. и 2014. годину у које су улазиле и оне активности које ни су реализоване у претходном периоду.

Степен реализације поменутих планова за спровођење НАП-а анализирао је Аналитичка група МО и ВС, на полугодишњем и годишњем нивоу, на основу достављених извештаја организационих јединица МО и ВС који су били одређени као носиоци активности. Поред тога, Аналитичка група МО и ВС је у мају и септембру, на основу дефинисаних индикатора, спроводила родну анализу у 24 организационе јединице МО и ВС, и на основу исказаних бројчаних, процентуалних и дескриптивних показатеља долазила до сазнања о степену реализације НАП-а у седам декларисаних подручја активности, предлажући у својим полугодишњим и годишњим извештајима препоруке, мере и активности који треба да унапреде спровођење НАП-а у наредном периоду. Родној анализи претходила је идентификација, селекција и усвајање листе родних индикатора у МО и ВС, која је организационим јединицама достављена заједно са Решењем државне секретарке о формирању Аналитичке групе МО и ВС, крајем маја 2011. године.

Мерењем напретка у спровођењу НАП-а у МО и ВС, уз помоћ родних индикатора, дошло се до резултата који су показују да је у МО и ВС успостављена родно одговорна координација свих активности у вези спровођења НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН; формирана су сва предвиђена институционална тела и механизми родне равноправности, осим механизма саветнице/саветника за родну равноправност команданата националних контингента у мултинационалним операцијама и успостављена је и редовно се ажурира родно одговорна евиденција кадрова, врши се планска родно сензитивна едукација за послених, остварен је задовољавајући ниво нормативне и делотворне заштите жена који се и даље системски унапређује и пружена је адекватна медијска подршка спровођењу НАП-а у МО и ВС.

Међутим, упркос значајним резултатима у спровођењу НАП-а, чињеница је да показатељи о заступљености жена у односу на укупан

број запослених у МО и ВС из маја 2014. године, када је било 19,19% жена, указују на благо смањење заступљености жена од 0,31% у односу на показатеље из периода спровођења прве родне анализе, у септембру 2010. године, када је било 19,5% жена у односу на укупан број запослених (табела 1).

Како истиче Аналитичка група МО и ВС у Извештају о спровођењу НАП-а у МО и ВС за период јануар–јун 2014. године¹², објављеном на званичном сајту МО, смањењу заступљености жена у МО и ВС није претходило отпуштање запослених жена, већ испуњавање законских услова за пензију једног броја жена, као и промена радног места, тј. напуштање МО и ВС другог броја жена, ради налажења боље плаћених радних места изван система одбране, уз истовремено поштовање забране пријема нових лица у органе државне управе, па самим тим и у Министарство одбране.

Табела 1. Резултати упоредне родне анализе за период септембар 2010 – мај 2014. године о заступљености жена у односу на укупан број запослених у МО и ВС

Категорија кадра	ПРОЦЕНАТ ЖЕНА ЗАПОСЛЕНИХ У МО И ВС						
	Септ. 2010.	Септ. 2011.	Април 2012.	Септ. 2012.	Мај 2013.	Окт. 2013.	Мај 2014.
Официр	0,1%	0,2%	0,16%	0,21%	0,30%	0,43%	0,48%
Подофицир	0,1%	0,1%	0,11%	0,11%	0,12%	0,14%	0,14%
Цив. лице	17,3%	16,0%	16,01%	15,87%	16,00%	15,99%	15,77%
Проф. војници	2,0%	2,8%	2,87%	2,90%	2,86%	2,80%	2,81%
Укупно	19,5%	19,1%	19,15%	19,09%	19,28%	19,36%	19,19%

Примена резолуције 1325 у Републици Србији

Важно је истаћи и податак да су у Републици Србији, на основу НАП-а, формирана специфична институционална тела и механизми родне равноправности, која не постоје у другим акционим плановима, као што су: Политички савет и Мултисекторско координационо тело

¹² Извештај о спровођењу Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији, из надлежности Министарства одбране и Војске Србије за период јануар – јун 2014. године. Доступно на сајту Министарства одбране у рубрици „Документа“, подрубрика „Акциони планови“, http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4352, Београд, 2014, стр. 4.

Владе¹³, Комисија за праћење спровођења НАП-а при Народној скупштини Републике Србије¹⁴, саветник за родну равноправност у надлежним органима државне управе за спровођење НАП-а¹⁵, аналитички и истраживачки тимови (формирани махом у систему безбедности)¹⁶, механизам родне равноправности назван „особа од поверења” (који је успостављен по дубини система безбедности)¹⁷ и родно осетљиво буџетирање, које за сада функционише само у Министарству одбране, као и механизам тзв. независног мониторинга.¹⁸

¹³ *Закључком за образовање институционалних тела Владе Републике Србије: Политичког савета и Мултисекторског координационог тела за спровођење НАП, 05 Број: 02-77706/2011 од 13. октобра 2011. године* формирана су оба наведена тела Владе. За чланове Политичког савета именовано је 12 представника министарстава/управа/агенција Владе надлежних за спровођење НАП, а за пружање стручне и административно-техничке подршке раду наведеног тела одређено је Министарство одбране. На предлог Министарства одбране усвојен је *Закључак Владе Републике Србије 05 број 02-505/2013 године о измени Закључка о образовању Политичког савета и Мултисекторског координационог тела за спровођење Националног акционог плана, на седници Владе од 18. јуна 2013. године*, којим је именован нови састав Политичког савета.

¹⁴ Комисија за праћење спровођења НАП за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене мир и безбедност у Републици Србији формирана је 12. фебруара 2013. године, у Народној скупштини Републике Србије, као тело задужено за демократски надзор над спровођењем Националног акционог плана.

¹⁵ Саветник/саветница за родну равноправност министра/директора је механизам за увођење родне перспективе у политике и програме надлежних министарстава/управа/агенција. До сада је овај механизам успостављен у: Управи царина Министарства финансија и привреде, Министарству одбране, Министарству унутрашњих послова и Безбедносно-информативној агенцији. Поред тога, предвиђен је за успостављење и механизма саветник/саветница за родну равноправност у цивилним и војним мисијама у складу са стандардима и искуствима ЕУ и НАТО (под мандатом УН).

¹⁶ Аналитичке групе или истраживачки тимови формиране су у надлежним министарствима/управама/агенцијама у Републици Србији (Министарство одбране, Министарство унутрашњих послова, Управа царина Министарства финансија, Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде, Безбедносно-информативна агенција и Министарство спољних послова), ради праћења, годишњег планирања и иницирања спровођења НАП у пракси, утврђивања статистичких и других показатеља о ефектима спровођења НАП-а и извештавања надлежних тела о резултатима спровођења тог плана.

¹⁷ „Особа од поверења” је специфичан механизам родне равноправности чије формирање предвиђа НАП у Републици Србији, ради пружања примарне колегијалне помоћи запосленима по питању родне равноправности у надлежним министарствима/управама/агенцијама. Овај механизам је у време доношења НАП-а постојао једино у Министарству унутрашњих послова у оквиру пројекта „колега за подршку”, а затим је успостављен и у: Министарству одбране и Војсци Србије, Управи за извршење кривичних санкција Министарства правде и државне управе и у Безбедносно-информативној агенцији, уз постојање специфичних приступа и искустава у формирању и функционисању тог механизма.

¹⁸ Независни мониторинг над спровођењем НАП-а је механизам који су успоставили: Повереник за заштиту равноправности, Заштитник грађана, Повереник за информације од јавног значаја, медији и представници организација цивилног друштва. НАП је нагласио значај могућности да у свим фазама процеса независног мониторинга буде обезбеђено учешће и одговарајућих тела на покрајинском и локалном нивоу која се баве родном равноправношћу, али до практичних резултата, осим сарадње са Канцеларијом за Косово и Метохију Владе Републике Србије, није дошло. У оквиру деловања механизма независног мониторинга над спровођењем НАП-а, организације цивилног друштва су, илустрације ради, само Министарству одбране и Војсци Србије од децембра 2010.

Најпре су формиране аналитичке групе и истраживачки тимови који практикују родну анализу у свом раду, а на повременим заједничким едукацијама у сектору безбедности размењују корисна искуства и унапређују методолошки основ истраживања, увођењем нових метода и техника у своје истраживачке праксе. Циљ акционих истраживања који се у периоду од 2010. до 2013. године спроводе у систему безбедности јесте да се добију квалификовани и мерљиви подаци о постојећем стању у вези са спровођењем циљева и активности НАП-а у односу на почетне показатеље из септембра 2010. године. Притом, треба нагласити да се, у оквиру укупно седам поглавља НАП-а, наведени проблем примене Резолуције 1325 СБ УН разрађује кроз седам општих циљева, 17 посебних циљева и 96 прецизираних активности.¹⁹ Аналитичке групе и истраживачки тимови, на основу резултата својих истраживања, сачињавају извештаје на шестомесечном нивоу и подносе их Мултисекторском координационом телу Владе, а оно обједињени извештај доставља Политичком савету Владе за спровођење НАП-а.

Након првобитног формирања 2011. године, Политички савет Владе у новом саставу делује од 2013. године, а на његовом челу је државни секретар у Министарству одбране Зоран Ђорђевић. Наведено тело је у марту 2014. године размотрило и објединило све досадашње извештаје који се односе на период спровођења НАП-а за примену Резолуције 1325 СБ УН у периоду од 2010. до 2013. године и припремило за подношење Влади, са препорукама које треба да обезбеде даљи системски и интегрисани приступ проблему родне равноправности у друштву.

С обзиром на то да је у НАП-у садржана анализа постојећег амбијента у Републици Србији за реализацију права жена да равноправно учествују у одлучивању о пословима од јавног значаја, која је сачињена 2010. године за потребе израде тог плана, закључак те анализе био је да, иако важећи законски и подзаконски прописи не дискриминишу напредовање жена у сектору безбедности, у пракси постоје „неписане” препреке за њихово напредовање на одговорним местима у

до краја 2013. године, доставиле више од 500 питања од стране следећих невладиних организација: „Жене у црном”, Београд; „Аутономни женски центар”, Београд; „Esperanca” и „Fractal”, Нови Сад; „Astra Antitrafficking action”, Београд; „Жене југа”, Пирот; „Удружење Рома”, Бечеј; „Жене за мир”, Лесковац; „Алтернативни круг”, Крагујевац; БЦБП, Центра за истраживање јавних политика, Хелсиншког одбора за људска права, Београдског фонда за политичку изузетност и друге.

¹⁹ Стојковић Биљана, *Положај жена у сектору безбедности Републике Србије*, општевојни научно-теоријски часопис „Војно дело”, јесен/2011, година LXIII, УДК 355/359, стр. 159.

Слика 3. Усвајање извештаја Политичког савета Владе о спровођењу НАП

том сектору. Крајем 2013. године, на основу извештаја аналитичких група и истраживачких тимова, може се рећи да и даље важе исте критичке опаске у смислу да у Републици Србији: (1) не постоји ефикасан систем управљања људским ресурсима; (2) нема адекватне системске подршке женама запосленим у сектору безбедности, у смислу прилагођавања процедура, наставних садржаја и систематизације радних места, како би се значајније повећала њихова заступљеност у одлучивању; (3) недовољно је присутан стратешки приступ пријему жена на послове који подразумевају употребу средстава физичке принуде.

Ипак, анализирајући показатеље до којих се дошло на основу извештаја појединих органа државне управе и институција у систему безбедности Политичком савету Владе, долази се до сазнања да је, у односу на почетне показатеље из 2010. године, када је у надлежним министарствима/управама/агенцијама за спровођење НАП-а у систему безбедности било заступљено 27,40% жена, након трогодишње примене тог плана дошло до њиховог повећања за 6,43%, јер је 2013. године укупна заступљеност жена у наведеним институцијама у систему безбедности износила 33,83% (табела 2).

Табела 2. Упоредна анализа показатеља о заступљености жена у појединим институцијама у оквиру систем безбедности у Републици Србији у 2010. у односу на показатеље у 2013. години

НАЗИВ ИНСТИТУЦИЈЕ	2010. ГОДИНЕ	2013. ГОДИНЕ
Министарство одбране	19,50% жена	19,36% жена
Министарство унутрашњих послова	20,96% жена	34,50% жена
Безбедносно-информативна агенција	30,74% жена	30,22% жена
Управа царина Министарства финансија	42,00% жена	41,59% жена
Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде	23,80% жена	43,50% жена
УКУПНО	27,40% жена	33,83% жена

Такође, на основу упоредне анализе података надлежних органа државне управе достављених Политичком савету Владе, долази се до сазнања да је у периоду примене НАП-а од 2010. до 2013. године дошло и до укупног повећања заступљености жена на руководећим/командним дужностима у систему безбедности у Републици Србији. Прецизније речено, у односу на почетне показатеље из 2010. године, када је у надлежним министарствима/управама/агенцијама за спровођење НАП-а у систему безбедности било заступљено 14,47% жена на руководећим/командним дужностима, након трогодишње примене НАП-а дошло до њиховог повећања за 6,25%, јер је 2013. године укупна заступљеност же-

Табела 3. Упоредна анализа показатеља о заступљености жена на руководећим/командним дужностима у институцијама у систему безбедности у Републици Србији у 2010. години у односу на показатеље у 2013. години

НАЗИВ ИНСТИТУЦИЈЕ	2010. ГОДИНЕ	2013. ГОДИНЕ
Министарство одбране	10,00% жена	18,36% жена
Министарство унутрашњих послова	10,95% жена	10,30% жена
Безбедносно-информативна агенција	10,95% жена	12,27% жена
Управа царина Министарства финансија	33,33 % жена	33,67% жена
Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде	7,14% жена	29,00% жена
УКУПНО	14,47% жена	20,72% жена

на на руководећим/командним дужностима у поменутиим институцијама у систему безбедности износила чак 20,72% (табела 3). Наведене промене имају позитиван учинак на јачање поверења жена у цивилном друштву у односу на мере које се предузимају у органима државне управе у погледу њиховог већег укључивања у осигуравање њихове безбедности и заштите и видљивости њихове улоге и значаја у друштву.

Један од важних циљева примене НАП-а треба да буде промена родних стереотипа који жену од традиционалне улоге жртве у породици у миру или током ратних дејстава, претвара у жену активног чувара мира. Том циљу, поред осталог, посвећено је у потпуности четврто поглавље НАП-а које се односи на повећано учешће жена у решавању конфликта, постконфликтних ситуација и на веће учешће жена у мултинационалним операцијама. Иако је укупна заступљеност жена у цивилним и војним мултинационалним операцијама још увек незадовољавајућа, јер је она, илустрације ради, 2013. године износила 12,5% од укупног броја ангажованих припадника МО и ВС и припадника МУП-а у мултинационалним операцијама, треба имати у виду да су жене у истом периоду чиниле свега 8% оперативног састава војске и полиције. Тачније, из Министарства одбране и Војске Србије ангажовано је око 12% жена од укупног броја учесника у мултинационалним операцијама и то: око тридесетак жена у оквиру санитетског тима у мисији АМЕТ под покровитељством УН у ДР Конго (од којих је у октобру 2013. године по први пут била ангажована и једна жена официр), затим шест жена на војничким дужностима у UNIFIL у Републици Либан, као и десет жена у мултинационалним операцијама УН у Републици Кипар, док је из Министарства унутрашњих послова, од почетка ангажовања полицијских снага у мултинационалним операцијама, тј. од 2004. године до данас учествовало 13% жена од укупног броја учесника из тог министарства у мултинационалним операцијама.

По оцени многих актера, највећи домети у спровођењу Националног акционог плана у протеклом периоду у Републици Србији постигнути су у области едукације. Наиме, одмах након усвајања Националног акционог плана, Мисија OSCE у Србији, Београдски фонд за политичку изузетност и Београдски центар за безбедносну политику организовали су циклус од три семинара за 30 представника/ца сектора безбедности под називом: „Уградња родне перспективе у реформу сектора безбедности“. Након тога, велики број

едукативних активности од 2011. до 2014. године, организован је у сарадњи органа државне управе са невладиним сектором и уз подршку Агенције Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена – UN Women и Програма Уједињених нација за развој и Центром за контролу лаког наоружања у југоисточној и источној Европи (UNDP/SEESAC).

Када је у питању остваривање циља који се односи на нормативну и делотворну заштиту жена, упоредна анализа показује да сва министарства у Републици Србији, заштиту свих запослених, укључујући и заштиту жена од насиља, базирају на примени *Закона о спречавању злостављања на раду*. Међутим, НАП предвиђа успостављање и деловање новог механизма родне равноправности тзв. „особа од поверења” којих само у систему безбедности има око 1200. Наравно, свака институција има својих специфичности. Негде су, попут Министарства одбране и Војске Србије, одредбе *Закона о спречавању злостављања на раду* разрађене подзаконским актима, попут посебног правилника и обавештења запосленима о њиховим правима. С обзиром на то да у Министарству одбране и Војсци Србије до 2011. године није било координираног и планског вођења евиденција и статистике у вези са родно заснованом дискриминацијом, насиљем и заштитом жена, Аналитичка група Министарства одбране и Војске Србије за спровођење НАП-а предложила је да се у 2012. години ова евиденција и статистика успоставе и воде при Управи за традицију, стандард и ветеране Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, што је и реализовано крајем те године. Редовним прикупљањем и анализом расположивих података, у периоду од 2012. до 2013. године, утврђено је да је у Министарству одбране и Војсци Србије обезбеђен задовољавајући ниво заштите жена. У вези са заштитом жена од злостављања, сексуалног насиља и сексуалног узнемиравања, у Војсци Србије је, у 2012. години, евидентиран један случај сексуалног узнемиравања. Поступајући у складу са надлежностима, у наведеном случају реаговао је стручни тим Управе за људске ресурсе (Ј-1) ГШ ВС. У складу са *Законом о спречавању злостављања на раду*, спроведен је поступак за заштиту од злостављања наведеног лица женског пола. Поред тога, Министарство одбране израдило је *Инструкцију о избору и функцији „особе од поверења”*, изабрало 210 тих лица и још 420 њихових заменика у свим организацијским јединицама Министарства одбране и Војске Србије и започело њихову едукацију у 2013. години.

Слика 4. Расправа о заступљености жена у синдикатима

Заштита полицијских службеница од свих облика дискриминације и родно заснованог насиља на послу обезбеђена је у Министарству унутрашњих послова применом различитих законских и других института. Није било евидентираних случајева који се односе на родну дискриминацију. У Министарству унутрашњих послова постоји и механизам од 500 изабраних „колега за подршку“, којима је усвајањем НАП-а придодата и функција подршке колегиницама у случају родне дискриминације, мобинга или насиља.

Поред тога, у оквиру делатности Министарства унутрашњих послова ради обезбеђења задовољавајућег нивоа делотворне заштите жена и девојака од свих видова дискриминације, кршења права жена и родно заснованог насиља у локалној заједници израђена је *Стратегија полиције у заједници*, коју је усвојила Влада Републике Србије, и донет је *Посебни протокол о поступању полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима* (фебруар 2013). Реализовано је 14 акционих планова из области превенције и рада полиције у заједници у полицијским управама, ради унапређења безбедности и јавног реда и, поред осталог, ради превенције насиља у породици (у сарадњи са OSCE). Такође, сачињен је *Предлог националне стратегије превенције и сузбијања трговине људима и заштите жртава у Републици Србији за период 2014–2020. године и Националног плана акције за период 2014–2015.*

године, у сарадњи са представницима других државних органа и организација цивилног друштва „Атина“ и „Астра“.

У Безбедносно-информативној агенцији испуњене су процесне претпоставке које омогућавају да се под једнаким условима реализује право жена и мушкараца да учествују у поступку одлучивања о питањима од значаја за њихова статусна права, донети су подзаконски акти за примену *Закона о спречавању злостављања на раду, Закона о забрани дискриминације* и изабране су 23 „особе од поверења“. Специфичност ове агенције је у томе што у њој постоји законом дефинисан институт бесплатне правне помоћи свим припадницима Безбедносно-информативне агенције. Такође, постоје програми подршке члановима породице припадника те агенције (без обзира на пол), као и програми за психолошку и здравствену превенцију којима су, највећим делом, обухваћене жене.

У оквиру надлежности Министарства правде, током 2013. године, израђен је *Протокол за поступање правосудних органа у ситуацијама насиља над женама у партнерским и породичним односима*, а формирана је и радна група за израду радне верзије *Закона о бесплатној правној помоћи* како би се обезбедио делотворан приступ правди свим женама које су жртве дискриминације и родно заснованог насиља. У наведеном министарству, током 2013. године, није пријављен ниједан случај родне дискриминације и злостављања на раду, односно није било обраћања за помоћ и подршку од стране запослених, а у оквиру Управе за извршење кривичних санкција изабрана је и 31 „особа од поверења“, у складу са НАП-ом за примену Резолуције 1325 СБ УН.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја, у сарадњи са UNICEF-ом, формирало је посебну организациону *јединицу за превенцију насиља*, а постоји и посебан *СОС телефонски број* на који се могу пријавити повреде права, дискриминација, односно насиље по било којем основу у образовном систему.

Осим наведених практичних политика и мера на превенцији и сузбијању насиља треба поменути и веома значајан пројекат – Инструмент за претприступну помоћ Европске уније 2011. под називом: *„Имплементација антидискриминационих политика“*, који је након спроведених активности на републичком нивоу у 2013. години (поред осталог, обуке за припаднике Министарства унутрашњих послова, наставнике Криминалистичко-полицијске академије и Правосудне академије), настављен активностима у јединицама локалне самоуправе. И на крају овог прегледа који се односи на све што је учињено на спречавању насиља над женама у Републици Србији треба поменути про-

јекат под називом: „*Интегрисани одговор на насиље над женама у Србији*”, који почев од 2012. године спроводи Министарство рада, запошљавања и социјалне политике у сарадњи са Министарством унутрашњих послова, Министарством здравља и Министарством просвете, науке и технолошког развоја.

Слика 5. Трећа седница политичког савета Владе

Последње поглавље НАП-а односи се на медијску промоцију циљева тог плана и у вези с тим, на основу извештаја аналитичких група и истраживачких тимова долази се до сазнања да су у периоду од 2010. до 2013. године медији у Републици Србији имали позитивну и афирмативну улогу у промоцији улоге жена у друштву и у питањима која се односе на мир и безбедност.

Примера ради, у Министарству одбране Управа за односе са јавношћу континуирано и плански реализовала је бројне активности ради подизања свести у јавности о значају интегрисања родне перспективе у систем одбране, као и истицања значаја спровођења Националног акционог плана у Министарству одбране и Војсци Србије за реформу система одбране. Поред тога, она је извршила и део родне анализе који се односи на анализу садржаја објављених у медијима из области родне равноправности. Према подацима из 2013. године, у 16 бројева магазина „Одбрана” објављено је 14 текстова у којима се промовишу жене

из система одбране и њихови успеси. Уз поменуте текстове, као и оне који се не баве искључиво темом о женама у систему одбране, објављено је 11 фотографија као илустрација наведене теме. У истом периоду, медији ван система Министарства одбране и Војске Србије објавили су 3.061 прилог о систему одбране, од којих се 54 прилога односи на учешће жена у систему одбране. Дакле, заступљеност ове теме у укупном броју анализираних прилога износи 1,76%. Вредносна усмереност прилога је следећа: неутрални прилози чине 85%, заступљеност позитивних прилога је 13%, а негативно интонираних прилога било је 2%. Посебно је са становишта родне равноправности и популаризације војног позива међу женама била у јавности добро прихваћена медијска кампања: „Буди професионалац” и ТВ серија на РТС-у „Војна академија”. На основу анализираних медијских садржаја може се закључити да је заступљеност жена у систему одбране тема која је у посматраном периоду континуирано присутна у медијима.

Закључак

Република Србија, као чланица УН, ОЕБС-а и ПЗМ, и потенцијална чланица Европске уније, уважила је чињеницу да су наведене међународне организације, као и поједине организације цивилног друштва, у својим документима и праксама нагласиле значај равноправног учествовања мушкараца и жена у превенцији и решавању конфликта и у промовисању културе трајног и одрживог мира, па су наведена опредељења уграђена и у садржај Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација у Републици Србији (2010–2015). Након безмало четворогодишње примене поменутог плана, покренуте су многе активности ради повећања заступљености жена у систему безбедности и у мултинационалним операцијама, као и на међународним скуповима посвећеним миру, положају жена и безбедности, како би жене од традиционалне улоге „жртве” насиља постале активни чувари мира и безбедности.

Међутим, релативно малобројна заступљеност жена у цивилним и војним мултинационалним операцијама намеће закључак да је потребно дефинисати јединствене циљеве, подстицајне мере и конкретне активности на националном нивоу које треба да доведу до реализације веће заступљености жена на свим позицијама у мултинационалним операцијама до 2015. године, а посебно на дужности саветница за родну равноправност команданата националних

контингентата у мултинационалним операцијама, јер у Републици Србији постоји око 90 едукованих лица за обављање те дужности. Такође, интегрисано спровођење усвојених стратегијских и акционих планова и доследна примена постојећег законског оквира у спречавању дискриминаторских пракси, допринеће стварању безбедног окружења за припаднике осетљивих друштвених група и обезбедиће да сва лица, укључујући и жене, као највећа дискриминисана група у друштву, имају бољу родну перспективу и буду заштићене од сваке врсте насиља, укључујући и насиље на радном месту и у породици.

Литература

1. *Акциони план ОЕБС-а из 2004. за унапређење равноправности полова*, ОЕБС – Решење број 14/04, Министарско веће, Софија, 2004.
2. Директива 40–1 НАТО и ПзМ о уградњи Резолуције 1325 СБ УН и перспективама родне равноправности у командној структури НАТО, укључујући и мере за заштиту жена током оружаног сукоба, Vi-SC Directive 40–1, NATO, September 2009.
3. *Извештај о спровођењу Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији, из надлежности Министарства одбране и Војске Србије за период јануар–јун 2014. године*. Доступно на сајту Министарства одбране у рубрици „Документа”, подрубрика „Акциони планови”, http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_ _sadrzaja=4352, Београд, 2014.
4. *Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (CEDAW)*, „Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 11/1981.
5. *Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010–2015)*, „Службени гласник РС”, број 102/10, Београд, 2010.
6. *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период од 2009. до 2015. године*, „Службени гласник РС”, број 115/09, Београд, 2009.
7. Стојковић Биљана, *Индикатори за утврђивање положаја жена у сектору безбедности Републике Србије*, часопис „*Безбедност Западног Балкана*”, тема броја: „*Род и сектор безбедности*”, Београдски центар за безбедносну политику, година 6, број 19, Београд, јануар–април 2011. год. стр. 79–96.
8. Stojkovic Biljana, *Introduction of gender perspective to Security Sector Reform in the Republic of Serbia*, Зборник радова са Четврте Међународне мултидисциплинарне, научно-стручне конференције „*EUROBRAND*”, Република Румунија и Република Србија, под покровитељством Европске уније, Темишвар–Вршац, од 9. до 11. децембра 2011. године, стр. 227–238.
9. Стојковић Биљана, *Положај жена у сектору безбедности Републике Србије*, општевојни научно-теоријски часопис „*Војно дело*”, јесен/2011. Година LXIII, УДК 355/359, стр. 157–171.
10. *Закон о спречавању злостављања на раду*, „Службени гласник РС”, број 36/10, Београд, 2010.
11. *Устав Републике Србије* „Службени гласник РС”, бр. 98/06, Београд, 2006.